

*Dr Ivan D. Milić, asistent sa doktoratom
Univerzitet u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu
I.Milic@pf.uns.ac.rs*

INDIVIDUALIZACIJA KAZNE ZATVORA NA OSNOVU ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA IZ 2019. GODINE

Sažetak: *Sudska odluka kojom je okrivljenom u krivičnom postupku izrečena kazna zatvora izvršava se, po pravilu, kada postane pravnosnažna i izvršna. Osim što je sud u krivičnom postupku izvršio individualizaciju kazne zatvora, individualizacija kazne zatvora traje i sve vreme izvršenja kazne zatvora. Osnovni zakon koji uređuje izvršenje kazne zatvora je Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, ali akti niže pravne snage imaju nemerljiv značaj u ovoj oblasti.*

Narodna skupština Republike Srbije donela je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Zakonom se uvode određene novine u pogledu individualizacije kazne zatvora pre upućivanja osuđenika na izdržavanje kazne zatvora, kao i za vreme izdržavanja kazne. O individualizaciji odluku donosi sudija za izvršenje krivičnih sankcija.

U fokusu pažnje autora su upravo novine koje se odnose na individualizaciju kazne zatvora od strane sudije za izvršenje krivičnih sankcija. Prvo, reč je o izmeni načina izvršenja kazne zatvora, tj. o mogućnosti da osuđeni kaznu zatvora ne izdržava u kaznenom zavodu već u prostorijama u kojima stanuje. Druga novina se odnosi na radno angažovanje osuđenika van zavoda. Treće novina tiče se prevremenog otpuštanje osuđenika.

Ključne reči: *individualizacija, kazna zatvora, sudija za izvršenje, kućni zatvor.*

UVOD

Aktuelni Zakon o izvršenju krivičnih sankcija¹ donet je 2014. godine, njegovim stupanjem na snagu prestao je da važi Zakon o izvršenju krivičnih sankcija² iz 2005. godine. ZIKS iz 2014. godine uveo je određene novine u oblast izvršenja kazne zatvora.³ Godine 2019. donet je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.⁴ ZIKS, ali i podzakonski akti koji su na osnovu njega doneti predstavljaju najvažnije izvore u kojima su sadržane odredbe koje se tiču izvršenja kazne zatvora koja se izvršava u kaznenom zavodu.⁵ S tim u vezi, oni predstavljaju i najznačajnije izvore koje se odnose na individualizaciju kazne zatvora u postupku izvršenja. Individualizacija kazne zatvora u postupku izvršenja ima nemerljiv značaj za osuđenika, jer od nje zavisi njegov *položaj* za vreme izdržavanja kazne. Tako da kazna zatvora može da bude vremenski jako kratka, a da njeno izvršenje po osuđeno lice bude jako teško, s jedne strane, ali može i da kazna zatvora bude vremenski duga ali da njeno izvršenje bude blago po osuđenog, s druge strane.⁶

U toku izvršenja kazne zatvora, prema aktuelnim propisima, zatvorske vlasti⁷ i sud odlučuju o položaju osuđenika, tj. oni učestvuju u individualizaciji kazne zatvora tokom njenog izvršenja. Zatvorske vlasti, pre svega, individualizuju kaznu zatvora osuđeniku od dana kada je osuđenik stupio na izdržavanje kazne, pa sve do njegovog otpuštanja. Sa druge strane, sud individualizuje kaznu zatvora pre njenog izvršenja,⁸ kao i u toku samog izvršenja.⁹

ZoIDZIKS proširuje nadležnost sudije za izvršenje krivičnih sankcija (sudije za izvršenje) u delu koja se tiču individualizacije kazne zatvora u postupku izvršenja. Imajući u vidu odredbe ZoIDZIKS rad smo podelili u dva dela. Prvi deo

¹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 55/2014. (u daljem tekstu i ZIKS).

² Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 72/2009, 31/2011.

³ O tome vid. Ivan Milić, O nekim novinama u oblasti izvršenja kazne zatvora, Naučni skup: *Pravni sistem i zaštita od diskriminacije*: druga sveska, Kosovska Mitrovica, 2015, 239-251.

⁴ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 35/2019. (u daljem tekstu i ZoIDZIKS).

⁵ U oblasti izvršenja kazne zatvora značaj imaju i međunarodni izvori. Vid. O. V. Ahrameva, *et al.*, *Ugolovno-ispolnitel'noe pravo: učebnoe posobie v 4-h častjah. Čast' 1*, Stavropol', 2015, 30-45.

⁶ Ivan Milić, *Individualizacija kazne zatvora – kriminološki, krivičnopravni i penološki aspekt*, Novi Sad, 2017, 12. (doktorska disertacija).

⁷ Kako se u nauci navodi za izvršenje kazni postoje specijalizovani državni organi. Vid. A. S. Mihlin, *Ugolovno-ispolnitel'noe pravo: Kratkoe posobie i osnovnye normativnye pravovye akty*, Moskva, 2008, 17.

⁸ Na primer: sud može da odloži izvršenje kazne zatvora.

⁹ Na primer: sud odlučuje o uslovnom otpustu.

rad posvećen je individualizaciji kazne zatvora pre stupanja osuđenika na izdržavanje kazne zatvora. Pažnja u drugom delu rada posvećena je individualizaciji kazne zatvora od stupanja osuđenika na izdržavanje kazne pa sve do njegovog otpuštanja iz kaznenog zavoda.

1. INDIVIDUALIZACIJA KAZNE ZATVORA OD PRAVNASNAŽNOSTI DO IZVRŠNOSTI SUDSKE ODLUKE – IZMENA NAČINA/MESTA IZVRŠENJA KAZNE ZATVORA

Izrečena kazna zatvora se izvršava nakon što sudska odluka postane pravnosnažna i izvršna. Određeni broj osuđenih lica *čeka* izvršenje kazne zatvora na slobodi. Osuđeno lice koje se nalazi na slobodi *čeka nalog* kojim se upućuje na izdržavanje kazne zatvora. U tom slučaju, potrebno je da prođe određeno vreme od donošenja pravnosnažne presude do upućivanja osuđenog na izdržavanje kazne zatvora. Za to vreme osuđeno lice, sve do donošenja Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, nije imalo *prava* koja bi se odnosila na izvršenje kazne zatvora (na primer: da traži da ranije bude upućen na izdržavanje kazne; da bude upućen u određeni kazneni zatvor, i dr.).

ZoIDZIKS uvodi značajnu novinu u pogledu *izmene* pravnosnažne sudske odluke. Ta novina se odnosi samo u slučaju kada je osuđenom u sudskoj odluci određeno da kaznu zatvora izdržava u kaznenom zavodu. Ta izmena tiče se „načina/mesta izvršenja kazne zatvora“. Pri tom, izmena izvršenja kazne ne odnosi se na *tip i vrstu* kaznenog zavoda, niti na *mesto* gde se kazneni zavod nalazi, već je reč o tome da se može izmeniti *način* izvršenja kazne, tako da se izrečena kazna zatvora ne izvršava u kaznenom zavodu, već u prostorijama u kojima osuđeni stanuje.

Osuđeno lice, nakon *pravnosnažnosti presude, do stupanja na izvršenje kazne zatvora*¹⁰, *može podneti molbu da izrečenu kaznu zatvora do jedne godine izdržava u prostorijama u kojima stanuje*.¹¹ U tom vremenskom periodu postoji mogućnost da se pokrene postupak po molbi za izvršenje kazne zatvora u prostorijama u kojima stanuje osuđeno lice. Naime, ukoliko se osuđeno lice nalazi na slobodi, ono se upućuje na izdržavanje kazne zatvora od strane suda. Osuđenom

¹⁰ Presuda postaje pravnosnažna kada se više ne može pobijati žalbom ili kada žalba nije dozvoljena. Čl. 275 st. 1 Zakonika o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019. (u daljem tekstu i ZKP). Izvršnost je svojstvo sudske odluke koje se ogleda u mogućnosti njenog izvršenja. Snežana Brkić, *Krivično procesno pravo I*, Novi Sad, 2014, 411.

¹¹ Čl. 3 ZoIDZIKS.

se uručuje nalog u kojem je naznačeno vreme kada treba da se javi u tačno određen kazneni zavod. Rok između prijema naloga i dana javljanja ne može biti kraći od osam ni duži od petnaest dana. Dakle, za sve ovo vreme osuđeni može da podnese molbu da kaznu zatvora izdržava u prostorijama u kojima stanuje.¹²

Postupak za *izmenu* pravnosnažne presude u pogledu načina izvršenja kazne zatvora, pokreće se *molbom*. Imajući u vidu činjenicu da je reč o postupku koji se ni u kom slučaju ne može okončati nepovoljnije po osuđeno lice, već može samo da mu pogoduje, molbu može da podnese samo osuđeni. Reč je o postupku koji može da se okonča u korist osuđenog lica ili na način da se pravnosnažna presuda ne izmeni. Drugim rečima, osuđeni nema šta da izgubi podnošenjem molbe, te jedino on ima pravni interes za ovaj postupak.¹³ Prema rešenju ZoIDZIKS o molbi osuđenika za promenu načina izdržavanja kazne zatvora odlučuje *sudija za izvršenje krivičnih sankcija*.¹⁴

Da bi *sudija za izvršenje* doneo odluku o tome da li će usvojiti molbu osuđenog ili neće, potrebno je da oceni određene *okolnosti* pre donošenja odluke. ZoIDZIKS propisuje koje sve okolnosti sudija za izvršenje ceni prilikom donošenja odluke. Međutim, pre nego što ukažemo na te okolnosti, potrebno je da vidimo koje okolnosti sud u krivičnom postupku ceni prilikom individualizacije kazne zatvora *okrivljenom*. Naime, u krivičnom postupku, nakon što je utvrđeno da je učinjeno krivično delo i da je okrivljeni za njega kriv, potrebno je da se *krivična sankcija* individualizuje. Sud je u obavezi da prvo izvrši individualizaciju krivične sankcije, na način što će izreći određenu krivičnu sankciju (ili više njih) okrivljenom.¹⁵ Nakon toga, sud je u obavezi da izvrši i individualizaciju konkretno odabrane krivične sankcije (ili više njih).

Ukoliko je sud doneo odluku da se učiniocu krivičnog dela izrekne *kazna zatvora*, ta kazna mora da se individualizuje, i to u pogledu vremena trajanja. Međutim, u jednom slučaju sud može da individualizuje kaznu zatvora i u pogle-

¹² Zakonom je trebalo da se precizira da li molba odlaže izvršenje kazne.

¹³ Pravnosnažna sudska odluka ne može biti izmenjena na štetu okrivljenog. Čl. 4 st. 2 ZKP.

¹⁴ Kako se u literaturi navodi: Uspostavljanjem sudije za izvršenje obezbeđuje se delotvornija sudska zaštita prava lica lišenih slobode, kao i nadzor sudskog organa u postupku izvršenja krivičnih sankcija. Vid. Vladimir Veković, Sudija za izvršenje krivičnih sankcija – novi institut u izvršnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije, *Pravni sistem i zaštita od diskriminacije*, Pravni fakultet u Prištini – Kosovska Mitrovica, 23. jun 2015, 61. O sudiji za izvršenje vid. Emir Čorović, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar, 2015, 95-96.

¹⁵ Okrivljeni je lice protiv koga je podignuta optužnica koja još nije potvrđena, ili protiv koga je podnet optužni predlog, privatna tužba ili predlog za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja, a glavni pretres ili ročište za izricanje krivične sankcije još nije određeno, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za osumnjičenog, okrivljenog, optuženog i osuđenog. Čl. 1 st. 1 tač. 3 ZKP.

du *načina* izvršenja, tj. da odredi da li će se kazna zatvora izvršavati u kaznenom zavodu ili u prostorijama u kojima osuđeni stanuje.

Sud je u obavezi da svoju odluku donese tako što će ceniti sve okolnosti, kako one koje se tiču učinioca, tako i one koje se tiču samog krivičnog delo. U vezi sa okolnostima koje se cene prilikom individualizacije krivične sankcije od presudnog značaja je član 54 Krivičnog zakonika.¹⁶ Njime se propisuje da će sud učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: 1. stepen krivice; 2. pobude iz kojih je delo učinjeno; 3. jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra; 4. okolnosti pod kojima je delo učinjeno; 5. raniji život učinioca; 6. njegove lične prilike; 7. njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela 8. druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Osim ovih okolnosti, KZ posebno propisuje otežavajuću okolnost – ako je krivično delo učinjeno iz mržnje i ako je reč o povratniku.¹⁷

Kao što je već rečeno, u jednom slučaju sud može da individualizuje kaznu zatvora u pogledu *načina/mesta* izvršenja kazne. Radi se o tome da sud može, pod zakonom propisanim uslovima, da odluči da se kazne zatvora ne izvršava u kaznenom zavodu, već u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. Prema rešenju KZ, da bi doneo odluku da se kazna zatvora izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje sud je u obavezi da posebno ceni određene okolnosti. S tim u vezi, sud će doneti odluku da se kazna zatvora izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje ukoliko se s obzirom na ličnost učinioca, njegov raniji život, njegovo držanje posle učinjenog dela, stepen krivice i druge okolnosti pod kojima je delo učinio može očekivati da će se i na taj način ostvariti svrha kažnjavanja.¹⁸

Sada se vraćamo na pitanje – koje *okolnosti* sudija za izvršenje ceni prilikom odlučivanja o molbi osuđenog lica. Dakle, na osnovu kojih kriterijuma sudija za izvršenje odlučuju da li će usvojiti molbu osuđenika i donosi odluku da li će se izmeniti pravnosnažna sudska odluka u pogledu načina izvršenja kazne zatvora? Prema ZoIDZIKS sudija za izvršenje će pre donošenja odluke pribaviti *mišljenje* javnog tužioca. Takođe, sudija za izvršenje vodiće računa da li se promenom na-

¹⁶ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019. (u daljem tekstu i KZ).

¹⁷ Čl. 54a, 55 i 55a KZ. Takođe se kod pojedinih sankcije ukazuje i na to koje se okolnosti posebno cene prilikom njihovog izricanja.

¹⁸ Čl. 45 KZ.

čina izvršenja kazne zatvora može ostvariti *svrha kažnjavanja*. Dakle, sudija za izvršenje mora da vodi računa o svrsi kažnjavanja, što znači na odredbe Krivičnog zakonika.¹⁹

Prvo pitanje koje se nameće jeste – da li je opravdano ovakvo rešenje zakonodavca? Zašto bi sudija za izvršenje ima ovlašćenje da menja sudsku odluku u pogledu *načina* izvršenja kazne zatvora? Naime, u toku individualizacije kazne zatvora u postupku izricanja, kao što smo malo pre naveli, sud može da odluči da je opravdano da izrekne kaznu zatvora koja će se izvršavati u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. S tim u vezi, nejasno je zašto bi sudija za izvršenje menjao sudsku odluku u pogledu načina izvršenja kazne zatvora, kada je sud koje je doneo odluku ocenio da *nije opravdano* da se kazna zatvora izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje.

Nadalje, videli smo da u ovom postupku sudija za izvršenje treba da ceni *okolnosti* koje je već jednom cenio sud kada je doneo odluku da se kazna zatvora izvršava u kaznenom zavodu. Dakle, sud je jednom cenio *sve okolnosti* i doneo odluku da je opravdano da osuđeni izdržava kaznu u kaznenom zavodu, a zatim sudija za izvršenje *može* da ceni te iste okolnosti i da donese odluku da se kazna zatvora izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. Imajući u vidu činjenicu da ZIKS eksplicitno ne propisuje kada se osuđeni upućuje na izdržavanje kazne zatvora od dana kada je presuda postala pravnosnažna,²⁰ postoji mogućnost da se okolnosti koje je sud cenio prilikom *izricanja* presude promene. Ta promena je moguća sve dok se osuđenik ne uputi na izdržavanje kazne. Važno je istaći i to da sudija za izvršenje može da ceni samo one okolnosti koje zaista mogu da se promene, a to će po pravilu biti „lične prilike osuđenog“.²¹ Međutim, sada sudija za izvršenje ceni lične prilike *osuđenog*, a ne *okrivljenog*.²²

¹⁹ S tim u vezi, vodi računa da je opšta svrha propisivanja i izricanja krivičnih sankcija je suzbijanje dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. Čl. 4 st. 2 KZ. U okviru opšte svrhe krivičnih sankcija (član 4. stav 2), svrha kažnjavanja je: 1) sprečavanje učinioaca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela; 2) uticanje na druge da ne čine krivična dela; 3) izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona; 4) ostvarivanje pravednosti i srazmernosti između učinjenog dela i težine krivične sankcije. Čl. 42 KZ.

²⁰ Detaljno vid. Ivan Milić, Upućivanje osuđenih na izdržavanje kazne zatvora i mogućnost odlaganja izvršenja kazne zatvora, *Zbornik radova. Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive*, Banja Luka, 2015, 283-293.

²¹ Mada, interesantno je i to da zakonodavac u delu koje se tiče okolnosti koje sud u krivičnom postupku treba da ceni prilikom donošenja odluke da se kazna zatvora (ne)izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje ne navodi i „lične prilike osuđenog“. S tim u vezi, postavlja se pitanje, da li je opravdano da sudija za izvršenje posebno još jednom ceni lične prilike osuđenog?

²² Nameće se i pitanje – u koje vreme sud cene lične prilike učinioaca krivičnog dela?

Može se postaviti još jedno pitanje u vezi sa činjenicom da odluku donosi sudija za izvršenje. Naime, pri svakom *višem sudu* određuje se sudija za izvršenje krivičnih sankcija,²³ tako da možemo da razlikujemo tri pravne mogućnosti:

1. ukoliko je pravnosnažnom presudu doneo *osnovni sud*, o zameni načina izvršenja kazne zatvora odluku donosi sudija za izvršenje *višeg suda*.
2. ukoliko je pravnosnažnom presudu doneo *viši sud*, o zameni načina izvršenja kazne zatvora odluku donosi sudija za izvršenje tog *istog suda*.
3. ukoliko je pravnosnažnom presudu doneo apelacioni sud²⁴, o zameni načina izvršenja kazne zatvora odluku donosi sudija za izvršenje *višeg suda*. Dakle, sudija *nižeg suda* u odnosu na apelacioni sud.²⁵

Možemo reći da ovakvo rešenje zakonodavca širi zonu individualizacije kazne zatvora u postupku izvršenja, i to pre stupanja osuđenika na izdržavanje kazne.

2. INDIVIDUALIZACIJA KAZNE ZATVORA U TOKU IZVRŠENJA

Kada osuđenik stupi na izdržavanje kazne zatvora, za njega važe posebna pravila *ponašanja*. Život u kaznenom zavodu uređen je strogim „zavorskim pravilima“. Za sve vreme trajanja kazne zatvora osuđenom licu se individualizuje izvršenje kazne, koje se ogleda u njegovom napredovanju ili nazadovanju u ostvarivanju prava i pogodnosti. ZoIDZIKS uvodi određene novine koje se tiču individualizacije kazne zatvora od dana kada osuđenik stupi na izdržavanje kazne pa sve dok ne izdrži kaznu. Reč je o radnom angažovanju osuđenika van kaznenog zavoda i prevremenom otpuštanju.

2.1. Rad na radnom mestu van zavoda po odluci sudije za izvršenje

Osuđena lica koja kaznu zatvora izdržavaju u kaznenom zavodu imaju pravo da budu radno angažovana, ali to nije i njihova obaveza. Radno angažovanje osu-

²³ Čl. 33 ZIKS.

²⁴ Apelacioni sud je neposredno viši sud za viši sud i osnovni sud. Čl. 15 st. 1 Zakona o uređenju sudova, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011 (drugi zakon), 101/2011, 101/2013, 40/2015 (drugi zakon), 106/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 (Odluka Ustavnog suda), 87/2018, 88/2018 (Odluka Ustavnog suda).

²⁵ Protiv odluke sudije za izvršenje osuđeni i javni tužilac mogu izjaviti žalbu vanraspravnom veću istog suda, preko sudije za izvršenje koji je doneo prvostepenu odluku, u roku od tri dana od dana prijema odluke.

đenih lica sastavni je deo programa postupanja, i uređuje se zakonom i podzakonskim aktima. Osuđena lica koja su radno angažovana imaju i određena prava po tom osnovu. Prema ZIKS osuđena lica mogu da budu radno angažovana u kaznenom zavodu ili van zavoda. Od mnogobrojnih okolnosti zavisi da li će osuđeno lice biti radno angažovano u kaznenom zavodu ili van zavoda. Po pravilu je za osuđeno lice *privilegija* ukoliko je radno angažovano van zavoda. Vladanje osuđenog za vreme izdržavanja kazne zatvora predstavlja najvažniji kriterijum za radno angažovanje osuđenih u zavodu ili van njega. ZIKS nije propisivao eksplicitno ko donosi odluku o tome da li će i gde biti radno angažovan osuđeni, ali to je, svakako, u nadležnosti zatvorskih vlast.²⁶

Prema ZIKS svako osuđeno lice može biti radno angažovano van zavoda. Radi se o tome da izdržavanje kazne u najstrožem kaznenom zavodu, odeljenju ili grupi nije formalna prepreka da osuđeni bude radno angažovan van zavoda. Svakako da se neće najopasniji osuđenici radno angažovati van zavoda. Dakle, stručni tim će proceniti koga će predložiti da bude radno angažovan, a to treba da budu samo ona osuđena lica koja to zaista zaslužuju. To po pravilu neće biti osuđena lica koja su disciplinski kažnjavanja.²⁷

U vezi sa radnim angažovanjem osuđenika van kaznenog zavoda ZoIDZIKS uvodi značajnu novinu, tako da *sudija za izvršenje može da odobri osuđeniku da bude radno angažovan van zavoda*.²⁸ Da bi sudija za izvršenje doneo takvu odluku potrebno je da se ispuni nekoliko uslova. Samo upravnik zavoda može da *predloži* osuđenika da bude radno angažovan van zavoda. Ovakvo rešenje je logično, jer sudija za izvršenje ne može da zna koji osuđenik zaslužuje pogodnost da bude radno angažovan van zavoda. Upravnik će predlog podneti na osnovu prethodno pribavljenog *mišljenja* stručnog tima. Takođe je i ovakvo rešenje logično, jer upravnik zavoda, po pravilu, ne može da zna kojeg osuđenika treba *nagraditi* na ovakav način. S tim da se i sam osuđenik može obratiti upravniku zavoda i da „neformalno“ predloži da bude radno angažovan van zavoda. Upravnik zavoda može da predloži osuđenika da bude radno angažovan samo ako je osuđenik

²⁶ Sada se ZoIDZIKS eksplicitno propisuje da o tome odlučuje *upravnik zavoda*, na predlog stručnog tima. Čl. 5 ZoIDZIKS. (u daljem tekstu i upravnik kaznenog zavoda).

²⁷ Disciplinsko kažnjavanje osuđenih lica nije retkost u kaznenim zavodima. O disciplinskom kažnjavanju osuđenih lica vid. Ivan Milić, Darko Dimovski, Kažnjavanje osuđenih lica – disciplinske mere, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2016, 219-231; Dragiša Drakić, Ivan Milić, Utvrđivanje istine u disciplinskom postupku koji se vodi protiv osuđenog za vreme izdržavanja kazne zatvora, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2/2016, 475-491. Kako se u nauci navodi sankcije krivično izvršnih normi imaju disciplinski karakter, ali se odnose i na materijalnu odgovornost osuđenika. Vid. V. B., Malinin L. B. Smirnov, *Ugolovno-iskolnitel'noe pravo*, Moskva, 2009, 6.

²⁸ Čl. 6 ZoIDZIKS.

saglasan da bude radno angažovan van zavoda. Ovakvo rešenje je opravdano, jer osuđenik ne može da se prinudi da radi.

ZoIDZIKS je napravio distinkciju u pogledu osuđenika koji mogu biti radno angažovana van zavoda u zavisnosti od toga u kojem *odeljenu* izdržavaju kaznu zatvora, tako da samo osuđeni koji je razvrstan u *poluotvoreno* ili *otvoreno* odeljenje kaznenog zavoda može biti angažovan na ovakav način. Dakle, zakonodavac se odlučio da određenim „najopasnijim“ osuđenicima zabrani ovu pogodnost, jer se osuđena lica koja izdržavaju kaznu u zatvorenom odeljenu ne mogu radno angažovati na ovakav način. Ovakvo rešenje može se opravdati, jer je ovde reč o značajnoj pogodnosti za osuđeno lice, koje zaista treba da ostvaruju samo „najbolji“ osuđenici.

Još u jednom slučaju osuđeni ne može da se radno angažuje van zavoda po odluci sudije za izvršenje. Naime, krivično delo za koje je osuđeno ne sme biti u vezi sa tim poslovima gde će biti radno angažovan.²⁹ Ova zabrana se ne tiče „stepena opasnosti osuđenika“, već se ona tiče vrste krivičnog dela za koje osuđeni izdržava kaznu zatvora i poslova koje bi osuđeni obavljao van zavoda. Logično je da se ova zabrana ne odnosi na osuđene koji izdržavaju kaznu zatvora u *zatvorenom odeljenu*, jer se na njih odnosi prva zabrana. Dakle, ova zabrana *pogađa* osuđena lica koja izdržavaju kaznu zatvora u otvorenom i poluotvorenom odeljenju.

Ovakvim zakonskim rešenjem, kao i prethodnim, proširuje se nadležnost sudije za izvršenje, ali sada *nakon* što je osuđeni stupio na izdržavanje kazne zatvora. Interesantno je postaviti pitanje – zašto je zakonodavac rešio da sudija za izvršenje odlučuje o ovom pravu/pogodnosti osuđenika? Možda je razlog taj što je reč o značajnom pravu osuđenog lica, jer on na ovakav način dolazi u neposredan kontakt sa spoljnim svetom. S druge strane, može se postaviti pitanje – zašto i kada je reč o drugim pravima osuđenika (kada dolaze u kontakt sa spoljnim svetom) ne odlučuje sudija za izvršenje? Takođe se postavlja i pitanje – da li je opravdano da sada i upravnik kaznenog zavoda i sudija za izvršenje odlučuju o ovom pravu osuđenika?

Iako sudija za izvršenje odlučuje o ovom pravu osuđenika, zakonodavac nije *oduzeo* mogućnost upravniku kaznenog zavoda da on, takođe, isto odlučuje o ovom pravu osuđenika. Sada i sudija za izvršenje i upravnik kaznenog zavoda odlučuju o ovom pravu osuđenika. Smatramo da je u vezi sa ovakvim rešenjem značajno ukazati na dve stvari, a koje se odnose na pitanje – ko donosi odluku?

²⁹ Čini se da je zakonodavac po ugledu na član 102 ZIKS propisao ovakvo rešenje. Naime, tim članom se uređuje *rad na radnom mestu na kome je osuđeni zaposlen*.

1. upravnik kaznenog zavoda donosi odluku o radnom angažovanju osuđenika van zavoda na *predlog* stručnog tima, a sudija za izvršenje na *predlog* upravnika kaznenog zavoda. Upravnik kaznenog zavoda, po pravilu, ne može samoinicijativno da predloži sudiji za izvršenje osuđenika za radno angažovanje van kaznenog zavoda, jer on po pravilu ne može da zna koji osuđenik *zaslužuje* ovo pravo. Svakako da postoji i izuzetak, jer se osuđenik može i sam obratiti upravniku kaznenog zavoda radi ostvarivanja ovog prava. Dakle, iako upravnik zavoda odlučuje o pravima osuđenika, on to čini, po pravilu, na *predlog* stručnog tima. Još jedna važna činjenica govori u prilog ovakvom mišljenju – ako upravnik, kada odlučuje o radnom angažovanju osuđenika van zavoda, odluku donosi na *predlog* stručnog tima, onda je nelogično da on *samoinicijativno* predloži da mu to pravo da sudija za izvršenje. Postupak se sastoji u tome da upravnik kaznenog zavoda *predlaže* sudiji za izvršenje radno angažovanje osuđenika na *predlog* stručnog tima. Iako bi ovakav postupak prema rešenju zakonodavca trebao da se sprovede, on je ipak *nelogičan*. Naime, zašto bi upravnik kaznenog zavoda na *predlog* stručnog tima podneo *predlog* sudiji za izvršenje? Čini se da je logičnije da upravnik kaznenog zavoda *sam* odluči o ovom pravu osuđenika, jer on ima to ovlašćenje na osnovu ZIKS.

2. po odluci *upravnika kaznenog zavoda* svako osuđeno lice može biti radno angažovano van zavoda (bez obzira na odeljenje u kojem izdržava kaznu zatvora). Sa druge strane, osuđeni koje izdržava kaznu zatvora u zatvorenom odeljenju ne može se odlukom *sudije za izvršenje* radno angažovati van kaznenog zavoda. Ovakvim rešenje, upravnik kaznenog zavoda ima veće *ovlašćenja*, u pogledu ovog prava, u odnosu na sudiju za izvršenje.

Osuđena lica koja su radno angažovana imaju određena prava i dužnost za vreme radnog angažovanja. Jedno od prava osuđenika jeste i pravo na novčanu naknadu. Visina naknade se razlikuje u zavisnosti od toga koje doneo odluku o radnom angažovanju osuđenika van zavoda, i to:

1. ako je odluku doneo upravnik kaznenog zavoda, naknada za rad iznosi najmanje 20% od najniže cene rada u Republici Srbiji, s tim da se za rad duži od punog radnog vremena uvećava za 50%.³⁰

2. ako je odluku doneo sudija za izvršenje, osuđeni ima pravo na naknadu u visini od 70% od naknade za rad koju isplaćuje poslodavac zavodu, na osnovu ugovora između zavoda i poslodavca.

Iako je doneta odluka da se osuđeni na ovakav način radno angažuje, postoji mogućnost da se odluka *opozove*. Logično je da onaj ko donosi odluku ima

³⁰ O naknadi za rad osuđenih lica vid. Ksenija Runova, *Resocializacija v mestah lišenija svobody v Rossii*, Moskva, 2008, 4.

mogućnost da je i opozove. S tim u vezi, sudija za izvršenje može opozvati odluku kojom je odobrio da osuđeni obavlja poslove na radnom mestu van zavoda, ako osuđeni *zloupotrebljava pravo na rad van zavoda* ili ako *poslodavac raskine ugovor o radu*. S druge strane, iako se eksplicitno ne propisuje, logično je da upravnik kaznenog zavoda opoziva *svoju odluku* o radnom angažovanju osuđenika van kaznenog zavoda.

2.2. Prevremeno otpuštanje osuđenika

Jedan od načina da se osuđeni otpusti iz kaznenog zavoda pre isteka kazne zatvora, jeste putem prevremenog otpuštanja. Zakonodavac je uveo novine i kada je reč o ovoj *pogodnosti/privilegiji* za osuđeno lice. Do donošenja ZoIDZIKS samo je direktor Uprave za izvršenje krivičnih sankcije (direktor Uprave) mogao da osuđenika prevremeno otpusti i to – najviše *šest meseci* do isteka kazne, pod uslovom da je izdržao devet desetina kazne. Direktor Uprave, s obzirom na to da ne zna koji osuđenik zaslužuje ovu pogodnost/privilegiju ne može bez nečije inicijative da donese odluku o prevremenom otpuštanju osuđenika. Direktor Uprave može da donese odluku samo na *predlog* upravnika kaznenog zavoda, koji može da podnese predlog samo nakon pribavljenog *mišljenja* stručnog tima. Razlog zašto se osuđenik prevremeno otpušta jeste njegovo dobro vladanje i postignuti rezultati u programu postupanje. Odluka o prevremenom otpustu *ne može* da se opozove, što znači da se prevremenim otpuštanjem smatra da je osuđeni izdržao kaznu zatvora u celini.³¹

ZoIDZIKS uvodi novine i kod prevremenog otpuštanja.³² Sada odluku o prevremenom otpuštanju može da donese i *sudija za izvršenje*, ali postoji razlika u odnosu na slučaj kada odluku donosi direktor Uprave. Sudija za izvršenje može da prevremeno otpusti osuđenika najviše *dvanaest* meseci do isteka kazne, pod uslovom da je izdržao *polovinu* kazne. Osuđeni može da se prevremeno otpusti zbog:

1. teške bolesti;
2. teškog invaliditeta;
3. starosti.

Sudija za izvršenje može da prevremeno otpusti osuđenika samo ako bi iz ovih razloga dalje izvršenje kazne predstavljalo *nehumano postupanje*. On takvu odluku može da donese samo na *predlog* upravnika kaznenog zavoda, koji će podneti predlog nakon pribavljenog *mišljenja* stručnog tima. Uz predlog se dostavlja i zdravstvena dokumentacija osuđenog (koja nije neophodno ako je reč je

³¹ Vid. Dragiša Drakić, Ivan Milić, *Osnovi krivičnog izvršnog prava*, Novi Sad, 2019, 94.

³² Čl. 9 ZoIDZIKS.

predlogu koji je poslat iz razloga starosti osuđenika). S obzirom na to da je specifičan razlog za prevremeno otpuštanje – pre donošenje odluke sudija za izvršenje može da odredi veštačenje. U zavisnosti od toga iz kojeg razloga je osuđeni prevremeno otpušten zavise i njegove *obaveze*. Ako je odluka o prevremenom otpuštanju doneta zbog *teške bolesti ili teškog invaliditeta*, osuđeni je dužan da na svakih 60 dana dostavlja sudiji za izvršenje izveštaj lekara o svom zdravstvenom stanju. Dolazi se do zaključak da osuđeni otpušten zbog starosti nema nikakve obaveze javljanja nadležnim organima.

Takođe, sudija za izvršenje može odluku o prevremenom otpuštanju da *opozove* ako se *naknadno* utvrdi da nisu postojali ili su prestali da postoje razlozi za prevremeno otpuštanje. Na ovaj način povoljnije je po osuđenika kada je prevremeno otpušten odlukom *direktora Uprave*, jer se tada odluka *ne može* opozvati. Smatramo da je trebalo urediti i u kojem roku sudija za izvršenje može opozvati odluku. Takođe se nameće i pitanje njegovog ponovnog upućivanja u kazneni zavod, koje se tiče samog postupka.

ZAKLJUČAK

Donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija proširuje se nadležnost sudije za izvršenje krivičnih sankcija, a to istovremeno znači da se proširuje i mogućnost individualizacije izvršenja kazne zatvora. Smatramo da, zaista, treba da postoji što je moguće veća mogućnost da se kazna zatvora individualizacije u postupku izvršenja.

Sudija za izvršenje ima nekoliko načina da osuđeniku omogući lakše/povoljnije izdržavanje kazne. Tako može da odredi da se kazna zatvora koja po pravno-snažnoj sudskoj odluci treba da se izvršava u kaznenom zavodu izmeni i odredi da se ista izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. Ovakvo rešenje može se i kritikovati, iz razloga koji su navedeni u radu, ali ono svakako vodi ka zaključku da se kazna zatvora, na ovakav način, individualizuje pre nego što osuđenik stupi na izdržavanje kazne zatvora. Može se, takođe, reći da je ovo i najznačajnija nadležnost sudije za izvršenje, iz najmanje dva razloga. Prvi razlog je taj, što se na ovakav način menja način/mesto izvršenja kazne zatvora, te samim tim i položaj osuđenika. Drugi razlog je taj što je jedino sudija za izvršenje nadležan da donese takvu vrstu odluke.

Kada je reč o druga dva način individualizacije kazne zatvora (rad van kaznenog zavoda i prevremeno otpuštanje), reč je o nadležnosti sudije za izvršenje kada osuđenik stupi na izdržavanje kazne zatvora. Kao što se u radu ukazalo, sudija za izvršenje nema isključivu nadležnost u pogledu individualizacije kazne

zatvora u ovom delu. Radi se o tome, da nadležnost *deli* zajedno sa *zatvorskim vlastima*. U prvom slučaju nadležnost deli sa upravnikom kaznenog zavoda. U drugom slučaju deli nadležnost sa direktorom Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Međutim, u drugom slučaju razlozi za pre vremena otpuštanje se razlikuju u zavisnosti ko odlučuje o njemu. U oba slučaju sudija za izvršenje donosi odluku na osnovu *predloga* upravnika kaznenog zavoda u kojem osuđeni izdržava kaznu.

LITERATURA I IZVORI

- Ахрамеева О. В., et al., *Уголовно-исполнительное право: учебное пособие в 4-х частях. Часть 1*, Ставрополь, 2015.
- Brkić Snežana, *Krivično procesno pravo I*, Novi Sad, 2014.
- Veković Vladimir, Sudija za izvršenje krivičnih sankcija – novi institut u izvršnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije, *Pravni sistem i zaštita od diskriminacije*, Pravni fakultet u Prištini – Kosovska Mitrovica, 23. jun 2015.
- Drakić Dragiša, Milić Ivan, *Osnovi krivičnog izvršnog prava*, Novi Sad, 2019.
- Drakić Dragiša, Milić Ivan, Utvrđivanje istine u disciplinskom postupku koji se vodi protiv osuđenog za vreme izdržavanja kazne zatvora, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2/2016.
- Malinin V. B., Smirnov L. B., *Уголовно-исполнительное право*, Moskva, 2009.
- Milić Ivan, Dimovski Darko, Kažnjavanje osuđenih lica – disciplinske mere, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2016.
- Milić Ivan, *Individualizacija kazne zatvora – kriminološki, krivičnopravni i penološki aspekt*, Novi Sad, 2017. (doktorska disertacija).
- Milić Ivan, O nekim novinama u oblasti izvršenja kazne zatvora, Naučni skup: *Pravni sistem i zaštita od diskriminacije: druga sveska*, Kosovska Mitrovica, 2015.
- Milić Ivan, Upućivanje osuđenih na izdržavanje kazne zatvora i mogućnost odlaganja izvršenja kazne zatvora, *Zbornik radova, Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive*, Banja Luka, 2015.
- Михлин А. С. *Уголовно-исполнительное право: Крайнее пособие и основные нормативные правовые акты*, Москва, 2008.
- Рунова Ксения, *Ресоциализация в местах лишения свободы в России*, Москва, 2008.
- Ćorović Emir, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar, 2015.

* * *

- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 55/2014.
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 72/2009, 31/2011.
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 35/2019.

Zakon o uređenju sudova, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011 (drugi zakon), 101/2011, 101/2013, 40/2015 (drugi zakon), 106/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 (Odluka Ustavnog suda), 87/2018, 88/2018 (Odluka Ustavnog suda).

Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019.

Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.

Ivan D. Milić, Assistant with Ph.D.
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
I.Milic@pf.uns.ac.rs

Individualization of the Prison Sentence Based on the Law on Substitutions and Amendments to the Law on Execution of Criminal Sanctions from the Year 2019

Abstract: *A court decision by which an accused is sentenced to prison is, as a rule, executed when it becomes legally binding and enforceable. Apart from the individualization of punishment by court, the individualization of punishment continues throughout the time spent serving a prison sentence. The base law, which regulates the execution of a prison sentence, is the Law on Execution of Criminal Sanction, but bylaws of lower legal force are immeasurably important as well.*

The National Assembly of the Republic of Serbia has adopted the Law on Alterations and Amendments of the Law on Execution of Criminal Sanctions. The Law introduces certain innovations in the individualization of a punishment before a convict begins serving his sentence, as well as during the serving of the sentence. The judge for execution of criminal sanctions renders the decision on individualization.

The focus of the author's attention are these changes, which concern the individualization of the prison sentence by the judge for execution of criminal sanctions. First, the changes affect the way in which a prison sentence is executed, more precisely, the possibility for a convict to serve a sentence in his place of residence instead of a penal institution. Secondly, the employment of convicts outside of penal institutions is altered. The third change affects the early release of convicts.

Keywords: *individualization, prison sentence, judge for execution of criminal sanctions, house arrest.*

Datum prijema rada: 04.01.2020.